

MALÉTH ÁGNES

**Pápák és prelátusok
A Magyar Királyság és a konzisztoriális javadalmak
pápai rezervációja (1301–1352)***

Popes and prelates. The Kingdom of Hungary and the Papal Reservation of the Consistorial Benefices (1301–1352). The reservation of ecclesiastical benefices, the relevant legislative changes and their practical application became an important tool in the period of the Avignon papacy to create papal authority inside the framework of local churches. The process affected the politically and financially more significant consistorial benefices first. The primary aim of the present study is to examine how the centralizing efforts of the Holy See affected the collation of consistorial benefices in the Kingdom of Hungary and how the ecclesiastical policy of the Hungarian kings influenced the papal decisions in the first half of the 14th century.

Keywords: Avignon papacy, beneficial policy, papal reservation, collation, consistorial benefices, Angevin kings, Kingdom of Hungary

Az avignoni korszak (1305–1378) több szempontból is sajátos időszak volt a pápaság történetében. Az egyházi hatalom központosítása a Szentszék tevékenységének minden területén megnyilvánult, a politikai gondolkodástól a teológián át a Kúria által kezdeményezett adminisztrációs reformokig. Az egyházi javadalmak rezervációja,¹ a vonatkozó rendelkezések és azok gyakorlati alkalmazása fontos eszközzé váltak a pápai fennhatóság megteremtéséhez a helyi egyházak keretein belül.

A pápai rezerváció kibővítését célzó folyamat IV. Kelemen (1265–1268) *Licet ecclesiarum* kezdetű bullájával (1265) vette kezdetét, majd VIII. Bonifác (1294–1303) *Præesenti* (1295) és V. Kelemen *Etsi et temporalium* (1307) rendelkezéseivel kapott igazán lendületet.² A 14. század első felében XXII. János (1316–1334) volt az a pápa, aki az elődei

* Ezt a tanulmányt a Magyar Tudományos Akadémia Bolyai János Kutatási Ösztöndíja támogatta.

¹ A magyar egyháztörténész, Fraknói Vilmos a pápai rezervációkat olyan rendeletekként határozta meg, amelyekkel a pápák előre biztosították maguknak bizonyos egyházi javadalmak vagy az egyházi javadalmak bizonyos csoportjának betöltési jogát, figyelmen kívül hagyva az egyházi intézmények választási, a patrónusok bemutatási jogát vagy a prelátusok adományozási jogát (Fraknói 1895, 46).

² IV. Kelemen a *Licet ecclesiarum*ban fenntartotta magának azoknak az egyházi javadalmaknak a betöltését, amelyek viselői a pápai Kúria adminisztrációs személyzetét alkották és haláluk a Szentszéknél következett be. IV. Kelemen utódai igyekeztek fokozatosan kiterjeszteni a pápai hatalmat,

által megteremtett precedensre alapozva az egyházi javadalmak széles körére kiterjesztette a pápai rendelkezési jogot *Ex debito* kezdetű konstitúciójával (1316). Ennek értelmében a Kúria adminisztrációs személyzete (scriptores, correctores, abbreviatores stb.) által viselt egyházi tisztségek mellett a pápai adományozás hatáskörébe tartozott az összes olyan egyházi javadalom, amely a pápai udvarnál üresedett meg, függetlenül attól, hogy haláleset, lemondás, a klerikus áthelyezése vagy a választás valamilyen szabálytalanság miatt történő érvénytelenítése állt az üresedés hátterében.³ XXII. János egész pontifikátusa alatt következetesen igyekezett a jogszabályokat a gyakorlatba átültetni, és a pápai rezervációs jogot a lehető legszélesebb körben gyakorolni. Bár a pápák javadalmazási politikája az avignoni időszakban felkeltette a különböző nemzetek történészeinek figyelmét,⁴ a magyar történetírás eddig nem foglalkozott részletesen a témával.⁵ Ezért jelen tanulmány elsődleges célja annak vizsgálata, hogy a Szentszék központosítási törekvései hogyan hatottak az egyházi javadalmak betöltésére a Magyar Királyságban, és hogyan próbálták az egyházfők érvényesíteni hatalmukat a konzisztoriális javadalmak rezerválásán keresztül.

A középkori Magyar Királyságban erős volt a királyok befolyása a főpapi tisztségek betöltésére. A 13. század végéig az érsekek és a püspökök főként az uralkodó közvetlen környezetéből, a királyi udvar tagjai közül kerültek ki, így a káptalani választások csak másodlagos jelentőséggel bírtak.⁶ Az Árpád-ház uralkodásának utolsó évtizedeiben azonban a királyi hatalom fokozatos hanyatlása lehetőséget adott arra, hogy a káptalanok hatékonyabban érvényesítsék jogaikat. A központi kormányzat gyengülése ugyanakkor az egyes főurak területi uralmának kialakulásához is vezetett, a legbefolyásosabb oligarchák pedig az egyházi javakat érintő döntéseket is igyekeztek magukhoz ragadni.⁷ Ezekbe a folyamatokba avatkozott bele kívülről a Szentszék a fentebb részletezett pápai rendelkezésekre támaszkodva a 13. század végétől egyre intenzívebben. A pápai hatalom érthető módon első lépésként a politikailag és anyagilag is nagyobb jelentőséggel bíró konzisztoriális javadalmakat igyekezett bevonni a rendelkezési jogkörébe.

VIII. Bonifác volt az első olyan egyházfő, aki a pápai rezerváció jogát megpróbálta a gyakorlatban is érvényesíteni a Magyar Királyságban. Az első ilyen beavatkozásra 1301 novemberében került sor, amikor a pápa utasította a kalocsai káptalant, hogy ne válasszon új érseket. Ezt a döntést az ország belpolitikai helyzete indokolta, hiszen a néhai János

nemcsak a javadalmak földrajzi kiterjedését vagy típusait tekintve, hanem a megüresedések módját illetően is. VIII. Bonifác bullája (*Praesenti*, 1295) szerint a pápai udvar tisztviselőinek javadalmai, valamint azok, amelyeknek a birtokosa a Szentszéknel vagy attól két nap távolságon belül halt meg, a pápai adományozás alá tartoztak. V. Kelemen (*Etsi et temporalium*, 1307) a listát kiegészítette a bíborosok és azon prelátusok jótéteményeivel, akiket korábban a pápai udvarban szenteltek fel, valamint azokkal az esetekkel, amikor a kúriai tisztviselők jótéteményei a Szentszéknel lefolytatott eljárás (lemondás, csere, áthelyezés stb.) következtében megüresedtek (Lunt 1909, 284–285; Stump 1994, 77–81; William 1988, 17–18).

³ Az *Ex debito* dekrétumot az *Extravagantes*ba (Liber I, tit. III, c. 4) szerkesztették be, vö. Friedberg 1959, 1240–1242.

⁴ Caillet 1975; Mollat 1921; Guillemain 1952; Hayez 1981, 29–50; Eubel 1894, 169–185; Schmidt 1990, 351–369; Barraclough 1935; Deeley 1928, 497–527; Smith 2015, 110–121.

⁵ Ld. Fraknói Vilmos monográfiáját az 1. lábjegyzetben. Illetve néhány évvel ezelőtt jelen sorok írója is megvizsgálta a téma néhány aspektusát (Maléth 2021, 59–76).

⁶ Fraknói 1895, 38–71.

⁷ Koszta 2007, 63.

érszek egyike volt azoknak a főpapoknak, akik III. András halála után aktívan részt vettek az események alakításában. A kalocsai főpap tagja volt a II. Vencel cseh királyt a magyar trónra meghívó követségnek is.⁸ Mint ismert, Vencel a fia számára fogadta el a felkérést, akit 1301 augusztusában János érsek Székesfehérváron meg is koronázott. VIII. Bonifác a koronázást egyértelműen a kalocsai érsek hatáskörén kívül eső politikai cselekedetnek és a Szentszék jogai megsértésének tekintette.⁹ Ezért – az ország állapotának általános ziláltságára hivatkozva – János érsek halála után (1301 novembere előtt) utasította a kalocsai káptalant, hogy ne gyakorolja választási jogkörét.¹⁰ A Jánost követő érsek (István) servitiumfizetésének 1302 áprilisára keltezett elismervénye (*solutiója*) azonban arra utal, hogy a káptalan figyelmen kívül hagyta a pápai utasítást, vagy nem tudott róla.¹¹ Az Apostoli Kamara bejegyzései az új érseket *electus et confirmatus*nak titulálják, és a pápa 1302 májusában közzé is tette a főpap megerősítéséről szóló határozatot. Ez azonban nem jelenti azt, hogy VIII. Bonifác ellenvetés nélkül elfogadta a pápai rezerváció figyelmen kívül hagyását. Az 1302. május 1-jén kelt pápai levél tisztázza az ügy lefolyását: a káptalan által sietősen megválasztott főpapot Boccasini bíboros, a Magyar Királyságba 1301-ben kiküldött pápai legátus még az új érsek *visitatio*jának személyes teljesítése előtt megerősítette.¹² Ez tehát azt jelenti, hogy a legátus intézkedését – felhatalmazásának természetéből adódóan – a Szent-

⁸ III. András 1301 januárjában halt meg. A cseh királyhoz menesztett küldöttség főpap tagjai között János kalocsai érsek mellett a források megemlítik az egri, a váradi, a váci, a csanádi és a boszniai püspököket is. A követség leírását ld. Szentpétery 1937, 479; Szentpétery 1938, 47. A követség egyházi tagjainak teljes névsora abból az *indulgentiából* rekonstruálható, amelyet útközben, Nagyszombatban adtak ki. 1301. július 30-án (DL 1618, 1315-ös átirat).

⁹ *...auctoritatem reges Ungarie coronandi non habebat de consuetudine vel iure...* (Theiner 1859, 387–388, no. DCXXI). A kalocsai érseknek a magyar királyok megkoronázására vonatkozó joga élénk viták tárgya volt a 13. században. A két káptalan közötti megállapodás tervezetét III. Ince elé terjesztették, amelyben a kalocsai érsek jogot kapott a királyok koronázására, amennyiben az esztergomi érsekség megüresedik, vagy ha az esztergomi érsek rosszindulatból megtagadja a koronázást. A pápa azonban nem erősítette meg ezt a megállapodást arra hivatkozva, hogy a koronázási jog megosztása ártana a királyság egységének. Ezt követően sem született olyan pápai dokumentum, amely elfogadta volna a kalocsai érsek koronázási jogát, így VIII. Bonifác indoklása helyes volt (Solymosi 2012, 9–11; Barabás 2015, 219–226). A koronázás elvégzése miatt János érseket a Szentszékhez idézték, de a felelősségre vonás előtt elhalálozott (Finke 1908, 110–112, no. 75).

¹⁰ *...nos igitur attendentes discriminatum statum illarum partium...* A pápa Niccolò Boccasini bíborost – akit 1301 májusában küldött ki legátusi felhatalmazással a Magyar Királyságba – bízta meg, hogy ellenőrizze a megfelelő jelölteket az érseki székre 1301. november 8-án (AAV Reg. Vat., vol. 50, fol. 132v–133r, ep. 90–91; Theiner 1859, 390–391, no. DCXXV–DCXXVI).

¹¹ Az 1301 novembere (a rezerváció dátuma) és 1302 áprilisa (a *solutio* dátuma) között eltelt rövid, öt hónapos időszak alatt Istvánt, az új érseket nemcsak megválasztották, hanem meg is jelent a pápai udvarban 1302. április 28-án (AAV Cam. Ap., Oblig. et Sol., vol. 1, fol. 17r; Lukcsics–Tusor–Fedele 2014, 3, no. 1). Úgy tűnik, hogy a pápai udvarban maradt, mivel a *Spectator omnium* kezdetű pápai bullában Mária királyné és I. Károly egyik képviselőjeként szerepel a magyar trónutódlással kapcsolatos eljárásban egy 1303. május 31-i oklevél szerint (AAV Reg. Vat., vol. 50, fol. 382v, ep. 33; Theiner 1859, 397–399, no. DCXXXIV).

¹² Schematismus 1883, XXXV–XXXVII.

szék a pápai jóváhagyással egyenértékűnek tekintette, és a káptalan választását nem ítélte a pápai hatalom újabb megsértésének.¹³

A kalocsai érsekség ügye után egészen az 1320-as évekig nem került sor másik konzisztoriális javadalom rezerválására. V. Kelemen (1305–1314) körültekintő beneficiális politikát folytatott a Magyar Királyság esetében.¹⁴ Néhány bonyolultabb esetet leszámítva a pápa igyekezett a főpapokat gyorsan megerősíteni, hogy elkerülje a még mindig zavaros belpolitikai helyzet további romlását.¹⁵ XXII. János pontifikátusa viszont jelentős változásokat hozott a pápai javadalmazással kapcsolatban, amelyek közül az egyik legszembevetőbb a pápai rezervációk számának növekedése volt, a konzisztoriális javadalmak esetében is. Ez a mennyiségi ugrás lehetővé teszi számunkra, hogy a rezervációkat kiváltó okaik és a kísérő körülmények szerint osztályozzuk. Három kategóriát különböztethetünk meg: 1) a konzisztoriális javadalom rezerválása az aktuális főpap hivatali idejében (*ante obitum*), 2) a rezerváció közvetlen előzménye egy, a Szentszéknél lefolytatott jogi eljárás (lemondás, letétel vagy áthelyezés), és 3) rezerváció a főpap Szentszéknél bekövetkezett halálát követően (*vacantia per obitum apud Sedem Apostolicam*).¹⁶ Mivel az első kategóriába tartozik a legtöbb eset, ráadásul ezek okai első pillantásra nem is egyértelműek, az elemzést ezek tárgyalásával kezdem.

Az első ilyen intézkedéscsoport 1325-ben jelent meg négy püspökségre vonatkozóan: Győr, Várad,¹⁷ Pécs és Erdély.¹⁸ XXII. János döntésének sajátosságát főként az adja, hogy egyik püspökség sem volt üresedésben ekkor, és mind a négy püspök már viszonylag hosszú ideje volt hivatalban. A pápai beavatkozást egyik esetben sem előzte meg semmilyen jogi eljárás, vagyis nehezen azonosítható a konkrét kiváltó ok.¹⁹ Ezek a körülmények számos kérdést felvetnek: miért éppen e négy püspökség iránt érdeklődött XXII. János, és miért akkor és miért egyszerre? A választ az ugyanebben az időszakban kiadott egyéb pápai források rejtik. Adatokkal alátámasztható ugyanis egy királyi küldöttség avignoni jelenléte 1325 őszén, amelyet Kaboli László titeli prépost és I. Károly király (1301–1342) orvosa vezetett.²⁰ Bár Kaboli fő feladata az volt, hogy tájékoztassa a pápát a király fiának születéséről,²¹ és a Szentszék támogatását kérje az eretnekek elleni harchoz,²² nagyon valószínű-

¹³ A *legatus a latere* címet viselő pápai legátusok a pápa számára fenntartott ügyek intézésére is jogosultak voltak (Figueira 1989, 191–211; Maleczek 2003, 33–86).

¹⁴ Például 1311 és 1317 között nem volt megerősített kalocsai érsek. V. Kelemen 1312–1313-ban a váci püspökséget sem tudta betölteni (Maléth 2020, 179).

¹⁵ Zsoldos 2013, 211–242.

¹⁶ A pápai rezervációk terminológiájának és a kategorizálásának részletesebb leírását ld. Caillet 1975, 59–77.

¹⁷ DF 292 704, pic. no. 65 és 67. 1325. október 8.: AAV Reg. Vat., vol. 113, fol. 286r, ep. 1680–1681; Theiner 1859, 502, no. DCCLXXIII–DCCLXXIV.

¹⁸ DF 292 704, 69. és 71. képek. 1325. október 8.: AAV Reg. Vat., vol. 113, fol. 286r, ep. 1680–1681; Theiner 1859, 502, no. DCCLXXIII–DCCLXXIV.

¹⁹ Szécsi András 1320 és 1356 között volt erdélyi püspök. A győri püspöki széket Kőszegi Miklós töltötte be 1308-tól 1336-ban bekövetkezett haláláig. Szeglaki László 1315-től 1346-ig állt a pécsi egyházmegye élén. A váradi püspökség élén 1318 és 1329 között Ivánka állt (Engel 1996, 70–71, 73, 76).

²⁰ Kaboli követjárásának leírását ld. Maléth 2020, 135–136, 308–309.

²¹ László, I. Károly és Piast Erzsébet elsőszülött fia 1329-ben halt meg (Kristó 2006, 26–27).

nek tűnik, hogy fontos egyházi kérdésekben is tárgyalt a pápai udvarban.²³ Tekintettel arra, hogy a királynak korábban mind a négy fent említett püspökséggel kapcsolatosan voltak politikai nehézségei, nagyon valószínűnek tűnik, hogy rezervációjukat nem a pápa, hanem I. Károly kezdeményezte. Kőszegi Miklós – az 1325-ös rezerváció idején győri püspök – például Kőszegi Henrik törvénytelen fia volt,²⁴ és bár mind Gentilis bíboros, pápai legátus,²⁵ mind a király ajánlotta őt 1308-ban az egyházmegye élére, a történészek széles körben úgy vélik, hogy püspöki kinevezése politikai kompromisszum volt. A királyhoz fűződő viszonya 1318-ban meg is romlott, és esetenként odáig fajult, hogy pápai beavatkozásra volt szükség.²⁶ Kőszegi Henrik a pécsi püspökségre is megpróbálta kiterjeszteni a befolyását Manfréd püspök 1306-ban bekövetkezett halála után.²⁷ Erdélyben Kán László vajda arra törekedett, hogy a káptalannal a fiát választtassa meg (1307–1310).²⁸ A váradi püspökség esete abban különbözött a másik háromtól, hogy a püspökválasztás jogát nem próbálta

²² Az 1325. október 1-jei oklevélre ld. AAV Reg. Vat., vol. 113, fol. 258v–259r, ep. 1531; Theiner 1859, 501–502, no. DCCLXXII. Az 1325. szeptember 13-ira pedig AAV Reg. Vat., vol. 113, fol. 258v, ep. 1530; Theiner 1859, 501, no. DCCLXXI.

²³ Ezek a tárgyalások kiterjedtek a zágrábi püspökség kérdésre is. XXII. János 1322-ben Jacques de Corvót, Klemencia francia királyné gyóntatóját nevezte ki a zágrábi egyházmegye élére. Ez volt az egyetlen alkalom, amikor a pápa a saját jelöltjét próbálta főpapi székhez juttatni I. Károly királyságában függetlenül a király ajánlásától vagy a káptalan választásától, és nem is járt sikerrel. Általában úgy tartják, hogy Jacques de Corvo I. Károly rosszállása miatt nem foglalhatta el a püspöki széket. Az ügyvel kapcsolatos pápai leveleket 1322. augusztus 21.: AAV Reg. Vat., vol. 73, ep. 735; AAV Reg. Aven., vol. 17, fol. 272v; Theiner 1859, 479–480, no. DCCXXXII–DCCXXXIII; 1322. szeptember 3.: Theiner 1859, 481, no. DCCXXXIV; 1323. december 18.: AAV Reg. Vat., vol. 112, fol. 78r-v, ep. 924–927; Theiner 1859, 494–495, no. DCCLV–DCCLVI; Coulon 1913, no. 1890. Jacques de Corvo megtette az *obligatiót*, és kifizette a *servitiumot* a zágrábi püspökség után. 1322. november 24.: AAV Cam. Ap., Oblig. et Sol., vol. 5, fol. 49v; vol. 6, fol. 33v; Lukcsics–Tusor–Fedeles 2014, no. 13, és 1324. március 2.: AAV Cam. Ap., Intr. et Ex., vol. 57, fol. 13r; Göller 1910, 166. A helyzet 1325–1326-ig maradt függőben. Ekkor a Kaboli László által vezetett királyi követségnek sikerült kompromisszumot elérnie: Kaboli megkapta a zágrábi püspökséget, az ő előlépésével megüresedő titeli prépostságot egy pápai *scriptor*, Petrus Verulis töltötte be. Kaboli kinevezését 1326. március 3-ra datálták (AAV Reg. Vat., vol. 81, ep. 2741; DF 291 472; AAV Reg. Aven., vol. 25, fol. 562v; Theiner 1859, 504, no. DCCLXXVII; Mollat 1904–1946, vol. 6, no. 24665). Petrus Verulis 1326. december 3-i kinevezését ld. AAV Reg. Vat., vol. 82, ep. 531; AAV Reg. Aven., vol. 26, fol. 369v és 368r (MNL OL DF 291 480).

²⁴ Az oligarcháról ld. Zsoldos 2010, 651–662.

²⁵ Gentile da Montefiori (Gentilis de Monteflorum) bíboros legációjáról ld. Kiss 2010, 101–116; Maléth 2020, 54–71.

²⁶ 1318. november 22-én a pápa felszólította I. Károlyt, hogy adja vissza azokat az egyházmegyei birtokokat (pl. a püspöki várat), amelyeket korábban elfoglalt Miklós püspöktől (AAV Reg. Vat., vol. 69, ep. 157; AAV Reg. Aven., vol. 17, 87v; Mollat 1904–1946, vol. 2, no. 8672). XXII. János később (1327. január 30.) pápai védelem alá vette a győri egyházmegyét Miklós püspök kérésére (AAV Reg. Vat., vol. 83, ep. 1769; Theiner 1859, 510–511, no. DCCLXXXVI; Mollat 1904–1946, vol. 6, no. 27730).

²⁷ Kőszegi segített az egyik kanonoknak (Miklós kántornak), hogy elbitorolja a püspöki széket, és elfoglalja az egyházmegyei birtokok egy részét. A Gentilis bíboros legátusi bíróságán tárgyalt per dokumentációját ld. Pór 2000, 126–153, 356–364; AAV Reg. Av. 55, fol. 358–365; Pór 1889, 401–420.

²⁸ Az erdélyi püspökválasztás ügyének dokumentációját ld. AAV Reg. Av. 1, fol. 12–23; DL 40 326; DL 40 336; Pór 2000, 154–157, 377, 380–381, 391–393.

semmilyen világi hatalom elbitorolni, viszont az egyházmegye területét súlyosan érintette a korábbi nádor, Borsa Kopasz (Jakab) lázadása (1315–1317).²⁹ Bár egyik esemény sem az 1325-ös rezervációk idején történt, és a pápai intézkedés idejére már Kőszegi Henrik és Kán László is meghalt,³⁰ talán nem alaptalan azt feltételeznünk, hogy a király a pápai rezervációk segítségével igyekezett nagyobb kontrollt gyakorolni, és megelőzni a hasonló politikai bonyodalmakat.

Az 1325-ben rezervált négy püspökség közül három nem üresedett meg XXII. János pontifikátusa alatt. Egyedül a váradi volt az, ahol lehetőség adódott a pápai rendelkezés gyakorlati alkalmazására. Bátori András püspöki kinevezésének körülményei azonban nem tisztázottak, ugyanis hivatali idejének kezdetéről sem a pápai regisztrumokban, sem az Apostoli Kamara feljegyzéseiben nincs említés.³¹ A korábbi történetírás azt feltételezte, hogy Bátorit a káptalan a pápai rezerváció figyelmen kívül hagyásával választotta meg, azonban az a tény, hogy sem a király, sem a pápa nem emelt kifogást Bátori előlépése ellen, megerősíteni látszik azt a feltevést, hogy a pápai rezervációt a király kezdeményezte.³²

A győri püspökség rezervációját XXII. János 1332. május 5-én megismételte.³³ Ez a döntés csak egy újabb lépés volt Kőszegi Miklós és a király konfliktusában. A püspök több esetben pápai védelmet kért a királlyal szemben, ezért a Szentszék jogvédőket (*conservatores*) delegált, sőt a királyt is többször figyelmeztette.³⁴ Mégis, mind XXII. János, mind XII. Benedek (1334–1342) teljesítette a király kéréseit, amelyek együttesen arra mutatnak, hogy a király fokozatosan előkészítette a győri egyházmegye feletti ellenőrzés átvételét.³⁵

²⁹ Bárány 2011, 75–126.

³⁰ A magyar történetírás hagyományosan az 1323-as évet tekinti az I. Károly uralkodásának stabilizálásáért vívott háborúk záró dátumának (Engel 1988, 89–146).

³¹ Nevének első említése választott váradi püspökként egy királyi oklevél (1329. március 21.) méltóságsorából származik (DF 248 997). Az oklevél egy 1399-es átírásban őrződött meg.

³² Bátori életének és pályájának legutóbbi elemzését ld. Bélfenyéri 2017, 15–34.

³³ AAV Reg. Vat., vol. 102, ep. 1064; AAV Reg. Aven., vol. 40, fol. 529v; Mollat 1904–1946, vol. 10, no. 57101; Theiner 1859, 553, no. DCCCLXIII.

³⁴ A pápa először 1318-ban nevezett ki conservatorokat a püspök jogainak védelmére (AAV Reg. Vat., vol. 69, ep. 156; AAV Reg. Aven., vol. 41, fol. 86v; Mollat 1904–1946, vol. 2, no. 8671). 1326. február 1-jén a székesfehérvári prépost, a passauai és olmützi püspökök kaptak megbízást ugyanerre a feladatra (AAV Reg. Vat., vol. 80, ep. 616; AAV Reg. Aven., vol. 24, fol. 92r; DF 291 354; Theiner 1859, 504, no. DCCLXXVI; Mollat 1904–1946, vol. 6, no. 24347). Egy évvel később, 1327. június 27-én a veszprémi püspök kapott a győri egyházmegye ügyében jogvédői felhatalmazást (DF 200 133). 1335. május 29-én az esztergomi érsek (Telegdi Csanád) kapott megbízást Miklós püspök panaszainak kivizsgálására (AAV Reg. Vat., vol. 119, fol. 188v; DF 291 686; Theiner 1859, 604 no. DCCCXCVIII).

³⁵ 1334-ben XII. Benedek felmentést adott Kálmánnak az életkor hiányossága alól, hogy egyházi javadalmakat viselhessen (AAV Reg. Aven., vol. 45, fol. 157v; AAV Reg. Vat., vol. 106, ep. 301; Theiner 1859, 595, no. DCCCLXXXVI; Mollat 1904–1946, vol. 13, no. 62604). Egy évvel később megismételte a *dispensatiót*, és kiterjesztette a törvénytelen származására is. XII. Benedek 1335. május 25-i *dispensatio*ja egy hasonló kegyre is visszautalt, amelyet Kálmán XXII. Jánostól kapott, de ez a korábbi dokumentum nem maradt fenn (AAV Reg. Aven., vol. 48, fol. 330; AAV Reg. Vat., vol. 119, ep. 625; DF 291 687; Theiner 1859, 604–605, no. DCCCXCIX). Később, 1337. május 6-án XII. Benedek pápa megismételte a kor és a születés hiányossága alóli kettős felmentést, és megerősítette Kálmánt a győri püspöki székben (AAV Reg. Vat., vol. 124, fol. 106 és 132v, vol. 132, fol. 31v;

Ennek eredményeképpen I. Károlynak nem is okozott nehézséget, hogy Miklós püspök halála után törvénytelen fiát, Kálmánt a káptalannal megválasztassa, és a pápai jóváhagyást 1337-ben kieszközölje.³⁶

Az erdélyi és pécsi püspökségek *collatiója* jóval az 1325-ös rezervációk után történt. Az előbbi esetben a káptalan a néhai püspök unokaöccsét, Szécsi Domokost választotta meg, akit VI. Ince (1352–1362) minden nehézség nélkül megerősített, és a pápai iratokban XXII. János rezervációjára egyáltalán nem történt visszautalás.³⁷ A pécsi püspökség 1346-os betöltése viszont komplikáltabban alakult. I. Lajos a kalocsai érsekségre egykori nevelőjét és kancellárját, Neszmélyi (vagy Poroszlói) Miklóst ajánlotta, de a pápa tudatta vele, hogy azt már betöltötték. Kompromisszumként VI. Kelemen (1342–1352) azt javasolta, hogy Miklóst a pécsi püspökségre nevezzék ki, amit a király elfogadott. A megerősítő levélben VI. Kelemen hivatkozott a korábbi rezervációra, amelyet a korábbi püspök, László hivatali ideje alatt jelentett be. Ez csakis XXII. János 1325-ös rezervációjára utalhatott.³⁸

Az 1325-ös év nem az egyetlen alkalom volt, amikor XXII. János az aktuális főpap hivatali ideje alatt jelentett be rezervációt (*ante obitum*). Hasonló pápai rendelkezés 1331-ben a boszniai püspökséget vonta a pápa rendelkezési jogkörébe.³⁹ Amikor 1333-ban megüresedett,⁴⁰ a káptalan figyelmen kívül hagyta a rezervációt, és új püspököt választott (Loránd fia Lőrincet), aki később a pápai udvarhoz fordult megerősítésért. XII. Benedek érvénytelennek nyilvánította a választást, mivel XXII. János döntését nem tartották tiszteletben. 1336. december 9-én végül mégis megerősítette a káptalan jelöltjét.⁴¹

Az 1325-ös (Győr, Pécs, Várad, Erdély), 1331-es (Bosznia) és 1332-es (Győr) rezervációk mellett XXII. János bejelentette igényét a szerémi püspöki szék betöltésére is (szintén 1332-ben). A pápai levél világosan kifejezte, hogy a döntés az I. Károly által közölt infor-

AAV Reg. Aven., vol. 51, fol. 122 és 164v; Theiner 1859, 614, no. DCCCCXIX; Vidal 1903, no. 4067).

³⁶ Érdekes módon Kálmán *obligatiójáról* nincs feljegyzés, de a *servitiumot* Kapronczai Gergely császári prépost fizette ki a nevében az 1337. szeptember 1-jei oklevél szerint (AAV Cam. Ap., Intr. et Ex., vol. 161, fol. 9r; Göller 1920, 63). A *solutiót* a fizetéssel egy időben adta ki az Apostoli Kamara (AAV Cam. Ap., Oblig. et Sol., vol. 6, fol. 155r; Lukcsics–Tusor–Fedeles 2014, 200, no. 347). Püspöki megerősítését ld. az előző lábjegyzetben idézett pápai levélben.

³⁷ Szécsi Domokost 1357. április 23-án erősítette meg a pápa (Theiner 1860, 29, no. LII). *Obligatiója* 1357. március 15-én kelt (AAV Cam. Ap., Obl et Sol., vol. 22, fol. 200r, 27, fol. 128r; BAV Borghese 125, fol. 187r; Lukcsics–Tusor–Fedeles 2014, 32, no. 56). A *servitiumot* 1358 márciusa és 1360 novembere között procuratorokon keresztül több részletben fizette ki (AAV Cam. Ap., Obl et Sol., vol. 32, fol. 39v, 33, fol. 43r, fol. 65r, fol. 85r, fol. 103r, fol. 173v; Lukcsics–Tusor–Fedeles 2014, 223–226, 228, no. 402, 404–405, 409, 411, 416).

³⁸ AAV Reg. Vat., vol. 82, fol. 84r–85r; DF 292 726; Theiner 1859, 706–707, no. MLXVIII.

³⁹ A pápa azzal indokolta a döntését, hogy a püspökség eretnek népek közvetlen szomszédságában fekszik. 1331. január 6. (AAV Reg. Vat., vol. 98, ep. 467; DF 291 541; AAV Reg. Aven., vol. 37, fol. 325v; Theiner 1859, 533–534, no. DCCCXXVI; Mollat 1904–1946, vol. 10, no. 52210).

⁴⁰ Engel 1996, 51.

⁴¹ AAV Reg. Vat., vol. 121, fol. 247r-v, ep. 580; DF 291 697; AAV Reg. Aven., vol. 49, fol. 336; Theiner 1859, 609–610, no. DCCCCXIX; Vidal 1903, no. 2548. *Obligatiója* 1336. december 11-én kelt (AAV Cam. Ap., Oblig. et Sol., vol. 6, fol. 153v; vol. 14, fol. 33v; vol. 16, fol. 27v; Lukcsics–Tusor–Fedeles 2014, 14, no. 23). A *servitiumot* 1337. szeptember 9-én fizette be (AAV Cam. Ap., Intr. et Ex., vol. 161, fol. 9r; Göller 1920, 63).

mációk miatt született.⁴² 1334-ben a Szentszék érvényesíteni tudta a jogát, amikor a következő püspököt, Gergelyt (1334–1336) a rezerváció alapján nevezték ki.⁴³

Amint láthattuk, XXII. János idejében a konzisztoriális javadalmakat érintő rezervációk meglehetősen gyakoriak voltak (átlagban két és fél évenként egy). Emellett a regisztrumokból az is kiderül, hogy a pápa hogyan igyekezett az *Ex debito* bulla gyakorlati alkalmazását is kiterjeszteni. Például 1317. július 3-án a boszniai püspökséget arra hivatkozva töltötte be, hogy az előző püspök a Szentszékénél mondott le.⁴⁴ Ugyanebben az évben a pápa „bizonyos okokból” érvénytelenítette a kalocsai káptalan választását, és rezerválta az érsekséget, ugyanakkor mégis a káptalan választottját nevezte ki.⁴⁵ 1318-ban nagyon hasonló eljárás zajlott le a váci püspökséggel kapcsolatban.⁴⁶ Ugyanez a püspökség 1329-ben a kevéssel korábban megválasztott Rudolf püspök Szentszékénél tett lemondása miatt üresedett meg. XXII. János egy pápai levélben (1329. június 19.) rezerválta is a püspökséget, és a lemondott püspököt is visszahelyezte tisztségébe.⁴⁷ 1322-ben a zágrábi püspökséget az előző püspök áthelyezése miatt kollokálták.⁴⁸ Az esztergomi érseki szék 1330-ban szintén a Szentszékénél történt lemondás miatt esett pápai rezerváció alá, de ezúttal nem az eredeti jelöltet (a káptalan választottját, Dörögdi Miklóst), hanem a király által ajánlott klerikust (Telegdi Csanádot) nevezte ki a pápa (1330. szeptember 17.).⁴⁹ A nándorfehérvári püspök-

⁴² Az érvelés szerint a pápai rezervációra (1332. március 9.) a szerémi egyházmegye periferikus és veszélyeztetett helyzetet miatt volt szükség: *...sicut ex carissimi in Christo filii nostrii Caroli regis Ungarie illustris insinuatione percipimus, ecclesia ipsa in regni sui finibus constituta infidelibus et hostibus religiis et fidei Christiane vicina existit...* (AAV Reg. Vat., vol. 103, ep. 1491; AAV Reg. Aven. 42, fol. 212; Mollat 1904–1946, vol. 11, no. 56645). A pápai levél szinte azonos azzal a levéllel, amely ugyanabban az évben bejelentette a győri püspökség rezerválását.

⁴³ A Gergelyt szerémi püspökként megerősítő pápai levél 1334. június 16-án kelt (AAV Reg. Vat., vol. 106, ep. 885; AAV Reg. Aven., vol. 45, fol. 489r). Gergely *obligatio*ja 1334. július 5-én kelt. (AAV Cam. Ap., Oblig. et Sol., vol. 6, fol. 136v; vol. 14, fol. 19v; vol. 16, fol. 13r; Lukacsics–Tusor–Fedele 2014, 13, no. 21). Gergely *servitium*át (50 aranyforint) 1334. augusztus 20-án fizette (AAV Cam. Ap., Intr. et Ex., vol. 143, fol. 8v; Göller 1920, 599).

⁴⁴ AAV Reg. Vat., vol. 66, ep. 3542; AAV Reg. Aven., vol. 7, fol. 10r and fol. 153r; Theiner 1859, 458–459, no. DCXCII; Mollat 1904–1946, vol. 1, no. 4248

⁴⁵ Az érsekséget a káptalani választástól függetlenül juttatta a pápa Jánki Lászlónak. Jánki ferences szerzetes, királyi kancellár és kinevezésekör (1317. augusztus 15.) I. Károly követe a pápai Kúriánál, a király jelöltje is volt egyben a főpapi székre (AAV Reg. Vat., vol. 66, ep. 3481; AAV Reg. Aven., vol. 7, fol. 7v; Mollat 1904–1946, vol. 1, no. 4745; Theiner 1859, 459–461, no. DCXCIV).

⁴⁶ A pápai levél (1318. április 10.) ebben az esetben a *specialiter reservantes* szókapcsolatot használta (AAV Reg. Vat., vol. 67, fol. 238r, ep. 798; AAV Reg. Aven., vol. 8, fol. 420v; Mollat 1904–1946, vol. 2, no. 6932).

⁴⁷ AAV Reg. Vat., vol. 91, ep. 2175; DF 291 497, 291498; AAV Reg. Aven., vol. 33, fol. 423r; Theiner 1859, 524–525, no. DCCCXI; Mollat 1904–1946, vol. 8, no. 45454.

⁴⁸ XXII. János 1322. augusztus 21-én Jacques de Corvót nevezte ki. (AAV Reg. Vat., vol. 73, ep. 735; AAV Reg. Aven., vol. 17, fol. 272v; Theiner 1859, 479–480, no. DCCXXXII; Mollat 1904–1946, vol. 4, no. 15989). A zágrábi püspökség betöltése körül kialakult vitát 1322–1325-ben ld. fentebb a 23. j.

⁴⁹ AAV Reg. Vat., vol. 98, ep. 572; DF 291 546; AAV Reg. Aven., vol. 37, fol. 367; Theiner 1859, 527–528, no. DCCCXVI; Mollat 1904–1946, vol. 10, no. 50903.

ség 1331-ben a Szentszéknél történt elhalálozás miatt üresedett meg, és a pápa szintén rezervációt jelentett be (1331. január 19.).⁵⁰

A XXII. János pápasága idején bejelentett, konzisztoriális javadalmakra vonatkozó rezervációk rövid áttekintése után felmerül a kérdés, hogy utódai hasonló beneficiális politikát folytattak-e, vagy más utat követtek. Elődje 18 éves uralkodásához képest XII. Benedek pontifikátusának ideje (1334–1342) eseménytelennek tűnhet. Bár a XXII. János által rezervált főpapi tisztségek közül több is megüresedett, az új pápa csak a boszniai püspökség *collatió*jára jelentette be igényét (1333-ban, 1336-ig üresedésben maradt, ld. fentebb).⁵¹ A győri püspökségre a pápa a korábbi rezervációkra való hivatkozás nélkül I. Károly fiát nevezte ki (1337); mi több, néhány főpapi szék betöltése látszólag a Szentszék bevonása nélkül történt.⁵²

A pápai javadalmazási politika VI. Kelemen idején (1342–1352) kapott új lendületet. A Magyar Királyságban évente átlagban mintegy 1,5 konzisztoriális javadalmat érintő rezervációt jelentett be a pápa,⁵³ és ezek oka túlnyomó többségben az előző püspök áthelyezése volt.⁵⁴ Emellett VI. Kelemen gyakran hivatkozott elődei döntéseire. XXII. János rezervációját használta jogalapként a pécsi püspökség esetében 1346. február 13-án (az 1325-ös rezervációt ld. fentebb).⁵⁵ A szerémi püspökség 1349-es betöltéséről szóló pápai levél (1349. december 1.) hivatkozott a Péter püspök idején (1336–1347) bejelentett rezervációra, ennek pontos dátuma azonban a források hiánya miatt nem ismert.⁵⁶ Az esztergomi érsekség 1330-ban történt rezervációjáról VI. Kelemen 1350-es betöltésekor tett említést.⁵⁷ Megállapítható, hogy a pápai udvar általában jól informált volt. Az Apostoli Kancellária minden bizonnyal nyomon követte a prelátusok mozgását, és ha egy püspök vagy érsek, aki áthelyezéssel jutott hivatalához, meghalt, a *collatió*t gyorsan elvégezték.⁵⁸

⁵⁰ AAV Reg. Vat., vol. 98, ep. 823; DF 291 549; AAV Reg. Aven., vol. 37, fol. 414r; Mollat 1904–1946, vol. 10, no. 52782.

⁵¹ XII. Benedek 1336. január 8-i levelét a boszniai püspökség betöltéséről ld. AAV Reg. Vat., vol. 122, fol. 181r; DF 291 703; AAV Reg. Aven., vol. 50, fol. 407v; Theiner 1859, 608–609, no. DCCCCVIII; Vidal 193, no. 3793, az 1336. december 9-it pedig ld. AAV Reg. Vat., vol. 121, fol. 247r-v, ep. 580; DF 291 697; AAV Reg. Aven., vol. 49, fol. 336v; Theiner 1859, 609–610, no. DCCCCIX; Vidal 1903, no. 2548.

⁵² Péter szerémi (1336–1347) és Pál nándorfehérvári püspökről (1332–ca. 1341) is kevés adat maradt fenn (Ternovác 2011, 33–48; Ternovác 2018, 122).

⁵³ VI. Kelemen pontifikátusának tíz éve alatt mintegy 16 esetben jelentett be konzisztoriális javadalmat érintő rezervációt a Magyar Királyság esetében.

⁵⁴ Hasonló tendenciát figyeltek meg a Német-római Császárság püspökségeivel kapcsolatban V. Urbán pontifikátusa (1362–1370) alatt. A jelenséget leíró kutató, Gerhard Losher a *Besetzungskarusell* kifejezéssel érzékeltette a sajátos pápai javadalmazási politika lényegét (Losher 1984, 13).

⁵⁵ Theiner 1859, 706–707, no. MLXVIII.

⁵⁶ AAV Reg. Aven., vol. 105, fol. 122v–123r; Theiner 1859, 774, no. MCLXXVII.

⁵⁷ Az 1350. január 11-i pápai levél a Telegdi Csanád életében bejelentett rezervációra hivatkozott (AAV Reg. Aven., vol. 105, fol. 109r-v; DF 292 750; Theiner 1859, 775, no. MCLXXVIII). Ez csakis az 1330-as lehetett, amikor az érseki szék lemondással üresedett meg a Szentszéknél, és XXII. János Telegdit nevezte ki.

⁵⁸ Így például a nyitrai és a csanádi püspökségek esetében: Kaproncai Gergely 1345-ben lett csanádi, Vasvári Vid 1334-ben nyitrai püspök úgy, hogy elődeiket áthelyezték. Amikor az említett két egyházférfi is elhunyt, VI. Kelemen érvényesítette a pápai rezervációt 1350. május 31-én (Theiner 1859, 787–788, no. MCXCVI) és 1347. május 23-án (Theiner 1859, 742–743, no. MCXV).

A kalocsai érsekség körüli vita volt az, ami megnyitotta az utat VI. Kelemen előtt, hogy sajátos javadalmazási politikáját gyakorolja. Jáнки László 1336-ban bekövetkezett halála után a bácsi⁵⁹ és a kalocsai káptalan nem tudott megegyezni az új érsek személyében.⁶⁰ A kérdés XII. Benedek pontifikátusa alatt megoldatlan maradt, de VI. Kelemen gyorsan közbelépett: mindkét jelölt – Harkácsi István és Piacenzai Jakab – igényét érvénytelenítette, az érsekséget rezerválta, és Kaboli László zágrábi püspöknek adományozta. Harkácsi vette át Piacenzai helyét Csanádon, míg az utóbbi püspököt Kaboli korábbi zágrábi székhelyére helyezték át (1343. március 24-én).⁶¹ Így egyetlen pápai döntés három prelatúra rezervációját biztosította. Harkácsi később rövid ideig Veszprém püspöke volt, majd Kaboli 1345-ben bekövetkezett halála után a kalocsai érseki székre került (1345. március 2.).⁶² VI. Kelemen megpróbálta Harkácsi helyére Veszprémben a korábbi pápai nuntius és adószedőt (és egyben Harkácsi utódját Csanádon), Galhardus de Carceribus ültetni, de ez a kísérlet I. Lajos király rosszallása miatt meghiúsult.

Hasonló dominóhatást váltott ki Telegdi Csanád érsek 1349-ben bekövetkezett halála. Telegdi unokaöccse, Vásári Miklós – aki korábban Nyitra és Zágráb püspökségét is betöltötte – Kalocsáról Esztergomba került, míg a kalocsai érseki széket Dénes zágrábi püspök kapta meg. A zágrábi püspökséget Miklós nyitrai püspöknek juttatta a pápa, az így megüresedett nyitrai püspökségre pedig (Szigeti) Istvánt nevezte ki. Ilyen áthelyezési hullámra VI. Kelemen elődeinek pápasága alatt nem volt példa.

Összefoglalásként megállapítható, hogy az avignoni időszakban a konzisztoriális javadalmak rezervációja a pápa személyétől függően jelentősen eltérő tendenciákat mutat. A fent bemutatott esetek arra is ösztönöznek bennünket, hogy átértékeljük a király szerepét a pápai rezervációk bejelentésében. Az adatok azt sugallják, hogy négy püspökség 1325-ös rezervációját I. Károly kezdeményezte. A győri és a szerémi egyházmegyét érintő 1332-es pápai levelekben az Apostoli Kancellária ugyanazt a formulát alkalmazta, amely kifejezetten utalt a király közreműködésére. Ez azt jelenti, hogy XXII. János hét, konzisztoriális javadalmakat érintő rezervációjából hatot I. Károly kérvényezett. 1331-ben ráadásul a királyi küldöttség jelenléte a pápai Kúrián arra utal, hogy a hetedik rezervációra (Bosznia, 1331) is volt befolyása a királynak. A pápa emellett a két érsekséget (1317-ben a kalocsait és 1330-ban az esztergomit) úgy rezerválta és töltötte be, hogy a káptalanok jelöltjeit minden egyértelmű indoklás nélkül elutasította, és a király bizalmasait nevezte ki. A boszniai (1317) és a nándorfehérvári (1331) püspökségek *collatio*ja is áruklodó, mivel mindkét alkalommal a király követei kerültek az említett egyházmegyék élére. XXII. János és XII. Benedek a Magyar Királyságban a főpapi tisztségek betöltésekor alig hozott olyan döntést, amely a király érdekeivel ellentétes lett volna, ezért I. Károly a pápai rezervációt eszköznek tekinthette, hogy biztosítsa jelöltjei zavartalan kinevezését a főpapi tisztségekre.

Ezzel szemben VI. Kelemen a főpapi kart állandó mozgásban tartotta gyakori áthelyezésekkel, hogy lehetőséget teremtsen a pápai rezerváció alá eső konzisztoriális javadalmak

⁵⁹ A bács-kalocsai érsekség székhelyének változásáról ld. Koszta 2013.

⁶⁰ A helyzetet rontotta, hogy a bácsi káptalan – két tagot leszámítva – kiközösítés alatt állt az *annata* meg nem fizetése miatt. Erről Galhardus de Carceribus nuntius, pápai adószedő levele számol be 1338. június 11-én (AAV, AA Arm. C 360).

⁶¹ Theiner 1859, 650–652, no. DCCCCLXXV.

⁶² AAV Reg. Vat., vol. 167, fol. 57; Theiner 1859, 680, no. MXXV. A kalocsai érsekség e pápai levélben említett rezerválása a káptalan 1343-as választásának érvénytelenítésére utal.

körének bővítésére, illetve hogy megteremtse a korábban hozott rendelkezések végrehajtásának lehetőségét. Ezt a javadalmazási politikát a felső klérus is pozitívan fogadhatta, mivel így lehetőség nyílt a kevésbé tehető egyházmegyékből a vagyonosabbak élére előlépni.⁶³ VI. Kelemen stratégiáját ösztönözhetette az a tény, hogy I. Lajos – apjához képest – kevésbé gyakorolt közvetlen befolyást a pápai rezervációkra a konzisztoriális javadalmak esetében. Mivel azonban a pápai rezerváció alá eső javadalmak köre V. Orbán (1362–1370) idején tovább bővült,⁶⁴ a téma elemzése aligha tekinthető lezártnak.

Bibliográfia

Kéziratos források

AAV Cam. Ap., Intr. et Ex. = Archivio Apostolico Vaticano, Camera Apostolica, Introitus et exitus. Città del Vaticano.

AAV Cam. Ap., Obl. et Sol. = Archivio Apostolico Vaticano, Camera Apostolica, Obligationes et solutiones. Città del Vaticano.

AAV Reg. Aven. = Archivio Apostolico Vaticano, Registra Avenionensia. Città del Vaticano.

AAV Reg. Vat. = Archivio Apostolico Vaticano, Registra Vaticana. Città del Vaticano.

BAV Borghese = Biblioteca Vaticana, Borghese. Città del Vaticano.

DF = Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára, Fényképgyűjtemény (Mohács előtti gyűjtemény). Budapest.

DL = Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára, Diplomatai Levéltár (Mohács előtti gyűjtemény). Budapest.

Kiadott források

Coulon 1913 = *Lettres secrètes et curiales du pape Jean XXII (1316–1334) relatives à la France extraites des registres du Vatican*. Vol. 1. Ed. A. Coulon. Paris.

Finke 1908 = *Acta Aragonensia. Quellen zur deutschen, italienischen, französischen, spanischen, zur Kirchen- und Kulturgeschichte aus der diplomatischen Korrespondenz Jaymes II (1291–1327)*. Vol. 1. Ed. H. Finke. Berlin.

Friedberg 1959 = *Corpus iuris canonici. Vol. 2: Decretalium collectiones*. Ed. E. Friedberg. Graz.

Göller 1910 = *Die Einnahmen der Apostolischen Kammer unter Johann XXII*. Hrsg. E. Göller. Paderborn.

Göller 1920 = *Die Einnahmen der Apostolischen Kammer unter Benedikt XII*. Hrsg. E. Göller. Paderborn.

Lukcsics–Tusor–Fedeles 2014 = *Cameralia Documenta Pontificia de Regnis Sacrae Coronae Hungariae (1297–1536). I: Obligationes, Solutiones*. Szerk. Lukcsics J. – Tusor P. – Fedeles T. et al. (Collectanea Vaticana Hungariae I/9.). Budapest–Róma.

Mollat 1904–1946 = *Jean XXII (1316–1334). Lettres communes analysées d'après les registres dits d'Avignon et du Vatican*. Vol. 1–16. Ed. G. Mollat et al. Paris.

⁶³ Ld. Vásári Miklós példáját fentebb.

⁶⁴ V. Orbán a pápa számára tartott fenn minden olyan érsekséget, püspökséget és apátságot, amelynek jövedelme meghaladta az évi 100 aranyforintot, valamint minden más egyházi javadalmat, amelynek jövedelme meghaladta a 6 márka ezüstöt vagy az évi 24 aranyforintot (Stieber 1978, 371, 3. j.).

- Pór 2000 = *Monumenta Vaticana historiam regni Hungariae illustrantia: Acta legationis Cardinalis Gentilis*. (Vatikáni magyar okirattár, I. sorozat, 2. kötet: Gentilis bíbornok magyarországi követségének okiratai, 1307–1311). Ed. Pór A. Budapest 2000 [reprint].
- Schematismus 1883 = *Schematismus cleri archi-dioecesis Colocensis et Bacsiensis ad annum Christi 1883*. Ed. A. Jurecsó. Coloczae.
- Szentpétery 1937 = *Scriptores rerum Hungaricarum tempore ducum regumque stripis Arpadianae gestarum*. Vol. 1. Ed. E. Szentpétery. Budapestini.
- Szentpétery 1938 = *Scriptores rerum Hungaricarum tempore ducum regumque stripis Arpadianae gestarum*. Vol. 2. Ed. E. Szentpétery. Budapestini.
- Theiner 1859 = *Vetera monumenta historica Hungariam sacram illustrantia maximam partem nondum edita ex tabulariis vaticanis*. Vol. 1. Ed. A. Theiner. Roma.
- Theiner 1860 = *Vetera monumenta historica Hungariam sacram illustrantia maximam partem nondum edita ex tabulariis vaticanis*. Vol. 2. Ed. A. Theiner. Roma.
- Vidal 1903 = *Benoît XII (1334–1342). Lettres communes analysées d'après les registres dits d'Avignon et du Vatican*. Vol. 1. ed. J.-M. Vidal. Paris.

Szakirodalom

- Barabás 2015 = Barabás G.: *A pápaság és Magyarország a 13. század első felében. Pápai hatás – együttműködés – érdekellentét*. Pécs.
- Bárány 2011 = Bárány A.: Debreceni Dózsa küzdelme a bihari oligarchákkal. In: *Debrecen város 650 éves. Várostörténeti tanulmányok*. Szerk. Bárány A. – Papp K. – Szálkai T. Debrecen, 75–126.
- Barracough 1935 = Barracough, G.: *Papal provisions: Aspects of Church History Constitutional, Legal, and Administrative in the Later Middle Ages*. Oxford.
- Bélfenyéri 2017 = Bélfenyéri T.: Batori András, „az utolsó káptalan által megválasztott” váradi püspök (1329–1345). In: *Micae Mediaevales VI. Fiatal történészek dolgozatai a középkori Magyarországról és Európáról*. Szerk. Fábíán L. – Uhrin D. – Farkas Cs. – Ribi A. Budapest, 15–34.
- Caillet 1975 = Caillet, L.: *La Papauté d'Avignon et l'Église de France. La politique bénéficiaire du pape Jean XXII en France (1316–1334)*. Paris.
- Deeley 1928 = Deeley, A.: Papal Provision and Royal Rights of Patronage in the Early Fourteenth Century. *The English Historical Review* 43: 497–527.
- Engel 1988 = Engel P.: Az ország újraegyesítése. I. Károly küzdelmei az oligarchák ellen (1310–1323). *Századok* 122: 89–146.
- Engel 1996 = Engel P.: *Magyarország világi archontológiája, 1301–1457*. Vol. 1. Budapest.
- Eubel 1894 = Eubel, K.: Zum päpstlichen Reservations- und Provisionswesen. *Römische Quartalschrift für christliche Altertumskunde und Kirchengeschichte* 8: 169–185.
- Figueira 1989 = Figueira, R.: Papal reserved powers and the limitations on legatine authority. In: *Popes, teachers, and canon law in the Middle Ages*. Ed. J. R. Sweeney – S. A. Chodorow. Ithaca, 191–211.
- Fraknoi 1895 = Fraknoi V.: *A magyar királyi kegyúri jog Szent Istvántól Mária Teréziáig*. Budapest.
- Fraknoi 1901 = Fraknoi V.: *Magyarország egyházi és politikai összeköttetései a római Szent-Székkal. Vol. 1. A Magyar Királyság megalapításától a Konstanzi Zsinatig*. Budapest.

- Guillemain 1952 = Guillemain, B.: *La politique beneficiale du pape Benoît XII (1334–1342)*. Paris.
- Hayez 1981 = Hayez, A-M.: Le diocèse de Narbonne et la politique bénéficiale d'Urbain V (1362–1370). *Bulletin philologique et historique (jusqu'à 1610) du Comité des travaux historiques et scientifiques* 29–50.
- Kiss 2010 = Kiss, G.: Les légats pontificaux en Hongrie au temps des rois Angevins (1298–1311). In: *La diplomatie des États Angevins aux XIIIe et XIVe siècles*. Ed. Z. Kordé – I. Petrovics. Roma–Szeged, 101–116.
- Kosztá 2007 = Kosztá L.: Az 1306-os pécsi püspökválasztás. Megjegyzések a pécsi püspökség 14. század eleji archontológiájához. In: *Capitulum III. Írásbeliség és egyházszervezet. Fejezetek a középkori magyar egyház történetéhez*. Írta: Kosztá L. Szeged: 59–72.
- Kosztá 2013 = Kosztá L.: *A kalocsai érseki tartomány kialakulása*. Pécs.
- Kristó 2006 = Kristó Gy.: Károly Róbert családja. *Aetas* 20: 14–28.
- Losher 1984 = Losher, G.: Kirchenorganisation und Bistumsbesetzungen als Herrschaftsmittel. Das Verhältnis von Reichsherrschaft und Territorialherrschaft am Beispiel der Kirchenpolitik Karls IV. *Bohemia* 25/1: 1–24.
- Lunt 1909 = Lunt, W. E.: The Financial System of the Medieval Papacy in the Light of Recent Literature. *The Quarterly Journal of Economics* 23: 251–295.
- Maleczek 2003 = Maleczek, W.: Die päpstlichen Legaten im 14. und 15. Jahrhundert. In: *Gesandtschafts- und Botenwesen im spätmittelalterlichen Europa*. Hrsg. R. C. Schwinges – K. Wriedt. Ostfildern: 33–86.
- Maléth 2021 = Maléth, Á.: Curialists and Hungarian Church Benefices in the 14th Century: The Example of Petrus Begonis. *Specimina Nova Pars Prima Sectio Mediaevalis: A Pécsi Tudományegyetem Középkori és Koraiújkorai Történeti Tanszékének Történeti Közleményei* 11: 59–76.
- Maléth 2020 = Maléth Á.: *A Magyar Királyság és a Szentszék kapcsolata I. Károly korában (1301–1342)*. Pécs.
- Mollat 1921 = Mollat, G.: *Lettres communes de Jean XXII (1316–1334). Introduction. La collation des bénéfices ecclésiastiques à l'époque des papes d'Avignon*. Paris.
- Pór 1889 = Pór A.: Viszály a pécsi káptalanban. (1302–1309.) Ujabb adalék Gentilis bíboros követsége történetéhez Magyarországon. *Történelmi Tár* 12: 401–420.
- Schmidt 1990 = Schmidt, T.: Benefizialpolitik im Spiegel päpstlicher Supplikenregister von Clemens VI. bis Urban V. In: *Aux origines de l'État moderne. Le fonctionnement administratif de la papauté d'Avignon. Actes de la table ronde d'Avignon (23–24 janvier 1988)*. (Collection de l'École française de Rome 138.) Rome: 351–369.
- Smith 2015 = Smith, T. W.: The Development of Papal Provisions in Medieval Europe. *History Compass* 13: 110–121.
- Solymosi 2012 = Solymosi L.: Az esztergomi érsek koronázó joga a középkorban. In: *Ius coronandi: Katalógus az Esztergom-Budapesti Főegyházmegye gyűjteményeinek koronázási emlékeiből rendezett kiállításához*. Szerk. Hegedüs A. Esztergom: 5–14.
- Stieber 1978 = Stieber, J. W.: *Pope Eugenius IV, the Council of Basel and the Secular and Ecclesiastical Authorities in the Empire*. Leiden.
- Stump 1994 = Stump, P. H.: *The Reforms of the Council of Constance (1414–1418)*. Leiden–New York–Köln.

- Ternovác 2011 = Ternovác B.: A szerémi püspökök életrajza, valamint a kőí, illetve a szenternyei székeskáptalan archontológiája a 14. század közepéig. *Magyar Egyháztörténeti Vázlatok* 23: 33–48.
- Ternovác 2018 = Ternovác B.: A nándorfehérvári püspökség története a középkorban. In: *Középkortörténeti tanulmányok X.* Szerk. Szanka B. – Szolnoki Z. – Nagy D. Zs. Szeged: 117–132.
- William 1988 = William, D.: *The Right of Spoil of the Popes of Avignon, 1316–1415.* Philadelphia.
- Zsoldos 2010 = Zsoldos A.: A Henrik fiak. A Héder nembéli Kőszegiek „családi története”. *Vasi Szemle* 64: 651–662.
- Zsoldos 2013 = Zsoldos, A.: Kings and Oligarchs in Hungary at the Turn of the Thirteenth and Fourteenth Centuries. *Hungarian Historical Review* 2: 211–242.